

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ ДО ФІНАНСОВОГО СЕКТОРА КРАЇНИ¹

© 2020 КРИВИЧ Я. М., БОСАК І. Л.

УДК 336.76

JEL Classification: G01; G20

Кривич Я. М., Босак І. Л.

Світовий досвід відновлення довіри до фінансового сектора країни

Метою роботи є детальна оцінка й аналіз світового досвіду відновлення довіри до фінансових ринків (банків) після кризи 2008–2009 рр., визначення особливостей введення заходів антикризового управління, спрямованих на відновлення довіри до банків, зокрема, центральних банків і фінансового сектора загалом. Глобальна фінансово-економічна криза відобразилася на розвитку банківських систем і господарства багатьох розвинених країн. Центральні банки мали на меті адекватне реагування на загрози з боку глобалізаційних процесів. Центральні банки різних країн намагалися якомога швидше розв'язати наявні проблеми шляхом введення антикризової політики, зокрема, спрямованої на відновлення рівня довіри до фінансового сектора. Довіра до банківської системи є ключовим елементом зростання та розвитку фінансової системи й економіки певної країни в цілому. У науково-дослідницькій літературі питанню глобальної фінансово-економічної кризи присвячено досить багато публікацій, де детально висвітлюється зміст кризи, її наслідки, також вказуються певні напрями її подолання. Велика кількість як зарубіжних, так і вітчизняних учених вивчали фінансово-економічну кризу 2007–2008 рр. Досвід антикризового регулювання в розвинутих країнах вивчали Шамборовський Г., Козій Н., Гасанов С., Буряк О. Дослідженням монетарної політики країн Європи займалися Стечишин Т., Руда О., Радич С. Оцінка цих досліджень та публікацій свідчить про неузгодженість поглядів з приводу реалізації монетарної політики під час кризи та повернення довіри клієнтів після неї.

Ключові слова: антикризова політика, інструменти підтримки довіри, гарантування вкладів, довіра населення, відновлення довіри, нетрадиційна монетарна політика.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-2-24-29>

Рис.: 1. Табл.: 1. Бібл.: 21.

Кривич Яна Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Сумський державний університет (вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна)

E-mail: y.kryvych@uabs.sumdu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3401-0878>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/P-1844-2014>

Босак Ірина Леонідівна – студент, Сумський державний університет (вул. Римського-Корсакова, 2, Суми, 40007, Україна)

E-mail: irishcaboss2000@gmail.com

УДК 336.76

JEL Classification: G01; G20

Кривич Я. Н., Босак И. Л. Мировой опыт восстановления доверия к финансовому сектору страны

Целью работы являются тщательная оценка и анализ мирового опыта восстановления доверия к финансовым рынкам после кризиса 2008–2009 гг., определение особенностей введения мер антикризисного управления, направленных на восстановление доверия к банкам, в частности, центральным банкам и финансовому сектору в целом. Глобальный финансово-экономический кризис отразился на развитии банковских систем и экономики многих развитых стран. Центральные банки имели целью адекватное реагирование на угрозы со стороны глобализационных процессов. Центральные банки разных стран пытались как можно быстрее решить существующие проблемы путем введения антикризисной политики, в частности, направленной на восстановление уровня доверия к финансовому сектору страны. Доверие к банковской системе является ключевым элементом роста и развития финансовой системы и экономики определенной страны в целом. В научно-исследовательской литературе вопросу глобально-финансово-экономического кризиса посвящено достаточно много

UDC 336.76

JEL Classification: G01; G20

Kryvych Y. M., Bosak I. L. The World Practice of Restoring Confidence in the Financial Sector of a Country

The aim of the work is a thorough consideration and analysis of the world practice of restoring confidence in financial markets after the crisis of 2008–2009, identification of the features of implementing anti-crisis measures aimed at restoring confidence in banks, in particular, central banks and the financial sector as a whole. The global financial and economic crisis has affected the development of the banking systems and the economies of many developed countries. The central banks of different countries had to adequately respond to threats of globalization processes. They tried to solve the existing problems as quickly as possible by implementing the anti-recessionary policy, in particular, aimed at restoring confidence in the financial sector of the country. Confidence in the banking system is a key element in the growth and development of the financial system and the economy of an individual country as a whole. In the research literature, the issue of the global financial and economic crisis is highlighted in a number of publications, which present a detailed consideration of the essence of the crisis, its consequences and also indicate certain directions for overcoming it. A large number of both

¹ Статтю підготовлено в рамках виконання науково-дослідної роботи молодих науковців на тему «Економіко-математичне моделювання механізму відновлення суспільної довіри до фінансового сектору: запорука економічної безпеки України» (номер держ. реєстрації 0117U003924)

публикаций, где подробно освещаются содержание кризиса, его последствия, также указываются определенные направления его преодоления. Большое количество как зарубежных, так и отечественных ученых изучали финансово-экономический кризис 2007–2008 гг. Опыт антикризисного регулирования в развитых странах изучали Шамборовский Г., Козий Н., Гасанов С., Буряк А. Исследованием монетарной политики стран Европы занимались Стечишин Т., Руда А., Радчич С. Оценка этих исследований и публикаций свидетельствует о несогласованности взглядов по поводу реализации монетарной политики во время кризиса и возвращении доверия клиентов после него.

Ключевые слова: антикризисная политика, инструменты поддержки доверия, гарантирование вкладов, кредитная ставка, восстановление доверия, нетрадиционная монетарная политика.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 21.

Кривич Яна Николаевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Сумской государственной университет (ул. Римского-Корсакова, 2, Сумы, 40007, Украина)

E-mail: y.kryvych@uabs.sumdu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3401-0878>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/P-1844-2014>

Босак Ирина Леонидовна – студент, Сумской государственной университет (ул. Римского-Корсакова, 2, Сумы, 40007, Украина)

E-mail: irishcaboss2000@gmail.com

foreign and domestic scientists studied the financial and economic crisis of 2007–2008. The practices of crisis management in developed countries were examined by G. Shamborovskyi, N. Kozii, S. Hasanov, A. Buryak. The monetary policy of European countries was investigated by T. Stechishyn, A. Ruda, S. Radchich. The analysis of these studies and publications shows the inconsistency of views on implementing the monetary policy during the crisis and restoring customer confidence after it.

Keywords: anti-recessionary policy, confidence support tools, guarantee of deposits, credit rate, restoration of confidence, unconventional monetary policy.

Fig.: 1. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 21.

Kryvych Yana M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Sumy State University (2 Rymskoho-Korsakova Str., Sumy, 40007, Ukraine)

E-mail: y.kryvych@uabs.sumdu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3401-0878>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/P-1844-2014>

Bosak Iryna L. – Student, Sumy State University (2 Rymskoho-Korsakova Str., Sumy, 40007, Ukraine)

E-mail: irishcaboss2000@gmail.com

Вступ. В умовах фінансово-економічної кризи відбулися значні коливання довіри до урядів і центральних банків кожної з розвинених країн і фінансового сектора загалом. Під час дослідження цього періоду важливим є проаналізувати методи державного регулювання щодо збереження рівня довіри та його збільшення, за складних умов розвитку економіки країни. Центральні банки використовують традиційні заходи антикризової політики та запроваджують нові з метою відновлення рівня довіри населення до фінансового сектора країни [13].

Фінансові кризи виникають у країнах при певному дисбалансі державного регулювання. Завданнями центральних банків всіх країн є швидка стабілізація та усунення наслідків у країні. Вплив фінансової кризи потребує оперативних дій з боку центрального банку, а саме введення антикризової політики. Наприклад, Чехія встановила пріоритет на підтримку провідних галузей економіки, Німеччина та Іспанія намагалися збільшити обсяги інвестицій в малий та середній бізнес та інфраструктуру [9].

У науково-дослідницькій літературі питанню глобальної фінансово-економічної кризи присвячено досить багато публікацій, де детально висвітлюються зміст кризи, її наслідки, також вказуються певні напрями її подолання. Велика кількість як зарубіжних, так і вітчизняних учених вивчали фінансово-економічну кризу 2007–2008 років. Досвід антикризового регулювання в розвинутих країнах вивчали Шамборовський Г., Козій Н., Гасанов С., Буряк О. Дослідженням монетарної політики країн Європи займалися: Стечишин Т., Руда О., Радчич С. Оцінка цих досліджень та публікацій свідчить про неузгодженість поглядів з приводу реалізації монетарної політики під час кризи та повернення довіри клієнтів після неї. Тому об'єктивним буде вивчити

детальніше та узагальнити інструменти антикризової політики у розвинених країнах, розглядаючи вплив кожного на довіру населення до фінансового сектора.

Метою роботи є детальна оцінка та аналіз світового досвіду відновлення довіри до фінансових ринків (банків) після кризи 2008–2009 рр., визначення особливостей введення заходів антикризового управління, спрямованих на відновлення довіри до банків, зокрема центральних банків та фінансового сектора загалом.

Основою діяльності банківської системи є довіра. Довіра населення до фінансового сектора є: основною умовою здійснення будь-якої фінансової операції; гарантом досягнення цілей центральним банком у грошово-кредитній політиці.

В контексті відновлення довіри до фінансового сектора у розвинених країнах використано такі засоби державної підтримки, а саме:

- підтримка ліквідності банків;
- зміна структури фінансових установ;
- гарантування повернення коштів фінансових установ;
- купівля проблемних активів банків.

Саме у заходах відновлення довіри переважали такі інструменти антикризового управління (табл. 1).

Можна побачити, що більшість розвинених країн використовують для підтримки довіри населення гарантування повного відшкодування за депозитами в банках, зниження ставок на кредити та захист прав споживачів з державним контролем якості всіх видів послуг. Націоналізацію пенсійних фондів практикує тільки Аргентина. Багато урядів використовує декілька інструментів, такі як: США, Велика Британія, Франція, Греція, Канада [16].

Таблиця 1

Інструменти відновлення довіри населення у роки глобальної фінансово-економічної кризи

Країни	Інструменти
ФРН, США, Греція, Саудівська Аравія, Австрія, Фінляндія	Гарантування повного відшкодування за вкладами населення
Аргентина	Націоналізація пенсійних фондів
ФРН, США, Велика Британія	Зниження ставок на кредити
США, Канада, Німеччина, Швеція, Франція	Захист прав споживачів, а саме: гарантований законом контроль за якістю і безпечністю продукції та всіх видів послуг і робіт з боку держави

Джерело: [16]

Розглянемо практичне застосування антикризової політики окремо за країнами. Напередодні фінансової кризи ірландські банки досить вагомий акцент робили на кредитуванні нерухомості, в результаті вартість цих об'єктів виявилася нижчою, ніж кредитне зобов'язання людей, які раніше отримали кредит. Ірландія була змушена звернутися за підтримкою до МВФ та Європейського Союзу, щоб взяти борг сумою майже 38 % свого власного ВВП. У країні було створено Національне агентство з управління активами, що мало назву «Bad bank», це допомогло всім існуючим фінансовим установам у вдосконаленні власних балансів, для подальшого повноцінного функціонування. Значну роль у поверненні довіри відіграло те, що центральний банк Ірландії став більш прозорим і відкритим, надав державні гарантії за депозитами в банках, таким чином, позичальники були захищені зі сторони держави. Сума гарантування складала 550 млрд доларів США, з них 50 % охоплювало роздрібні депозити [1].

Отже, своєю прихильністю до людей центральному банку Ірландії вдалося не тільки повернути довіру зі сторони населення країни, а ще й значно збільшити кількість користувачів фінансовими послугами з 10 % до 85 % (за 10 років від початку кризи) [1].

Японія – одна з країн, яка першою почала вводити заходи нетрадиційної монетарної політики, включаючи і заходи відновлення довіри, тому на роки кризи рівень довіри в Японії тримався на рівні 60 %. Починаючи з середини 2008 р. країна відчула негативний вплив глобальної фінансово-економічної кризи 2008 року на розвиток усіх галузей та сфер. Реальний обсяг ВВП Японії у 2008 році склав 5,35 трлн дол., що майже на 0,68 % нижче, ніж у 2007 р. Тримало довіру на належному рівні те, що уряд Японії зміг раціонально сформувавши заощадження населення та ресурси банківської системи, в той же час поступово спланувати фінансування боргу державного бюджету. З метою підтримання довіри було знижено податки на транспорт, також були введені дотації на придбання електротехніки як пряма допомога у кризових ситуаціях певних підприємств та компаніях [17].

Для відновлення довіри з боку населення країни ФРС США зменшила ставку рефінансування до 0–0,25 % з 5,25 % та здійснювала викуп комерційних та іпотечних паперів [13]. ФРС було запроваджено сплату банками відсотка за залучені кошти резервування (1,38 % – за обов'язкові резерви та близько відсотка – за надлишкові), за допомогою цього вони змогли сформувавши додаткові умови лік-

відності для всіх банків країни. Вагомим аргументом для повернення довіри було те, що США повністю гарантували відшкодування вкладів до 250 тис. дол. задля захисту фізичних осіб і малого та середнього бізнесу [3].

За даними дослідження «TrustBarometer», можемо прослідкувати рівень довіри населення країн до банків – різкий спад в США з 69 % у 2008 році до 36 % у 2009 році, на відміну від Китаю, в роки кризи і після довіра залишалася стабільною.

У Великій Британії після глобальної фінансово-економічної кризи довіра почала значно падати з 41 % у 2008 р. до 22 % у 2010 р. Можна помітити, що рівень довіри підвищувався у всіх зазначених розвинених країнах. З 2014 року зафіксовано пропорційне зростання довіри населення до банків цих країн [2].

Також державне управління США запропонувало стратегію, якою передбачено зменшення платежів за іпотечним кредитом для 3–4 мільйонів сімей, які вчасно проводили сплату за кредитом та повне рефінансування іпотечних боргів для майже 5 мільйонів сімей, гарантованих державними іпотечними агентствами. Отже, можна стверджувати, що в основі іпотечного кредитування була довіра до населення, яке мало іпотечні кредити. Цей фактор значно привертав увагу до себе, адже ціни на житло збільшувалися у роки фінансової кризи, а ставки відсотків за боргом залишалися на рівні початкової за рахунок державного зменшення платежів за іпотечними кредитами [3; 12].

У 2008 році в США запустили програму, яка була спрямована на допомогу фінансовим установам для збереження коштів населення, які раніше були вкладені, головною метою цього було відновлення фінансової системи, підтримання депозитів і кредитів населення, зміцнення банків, впорядкування звітності, внаслідок чого активізувалися ринки, зокрема споживчий. Також у зв'язку з фінансово-економічною кризою в США значно знизилися показники страхового сектора, для вирішення цієї проблеми держава взяла під власний контроль три найбільших страхових компаній [7].

На перших етапах світової фінансово-економічної кризи довіра значно впала і до Європейського центрального банку. Спираючись на опитування, що проводить Європейська комісія, відома як «Євробарометр», можна побачити, що після кризи довіра до ЄЦБ значно впала, адже у 2007 році рівень довіри складав 56 %, а до кінця 2018 року впав до 39 %, темп приросту довіри населення до Європейського центрального банку зафіксовано на рівні 30,4 % [11].

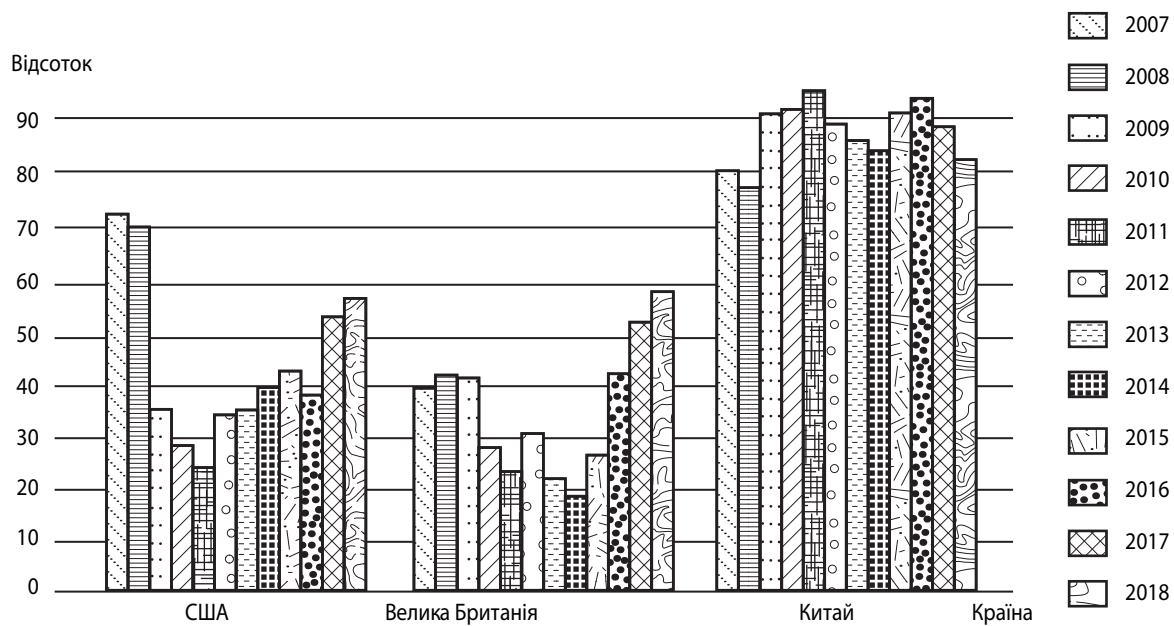

Рис. 1. Рівень довіри до банків [2]

У 2009 році Німеччина розробила наймасштабніший антикризовий план серед усіх Європейських країн. Одним з пріоритетних завдань було відновлення довіри громадян як вкладників за рахунок гарантій виплати ощадних вкладів у всіх банках країни. Для того щоб вплинути на довіру приватного сектора з боку уряду було введено гарантії вкладень юридичних осіб, це допомогло протистояти відтоку грошових коштів з фінансових установ і підвищило рівень довіри серед приватного сектора [19].

Якщо взяти до уваги рівень ВВП та порівняти з рівнем довіри, то тут процес зворотний – з кожним збільшенням ВВП на 1 % рівень довіри зростає майже на 1,5 %, але проблема в тому, що ВВП тісно пов'язується з рівнем безробіття. Також не менше важливим фактором, який впливає на довіру є те, що населення звертає увагу на валютний курс у інших країнах, найчастіше на долар США [4]. Важливою складовою відновлення довіри був захист прав фізичних осіб, саме тих, хто мали депозити.

Президент Франції запевнив, що «жоден власник депозиту не втратить жодного євро через те, що фінансова установа не здатна виконати свої зобов'язання» [6]. Росія гарантувала 100 % відшкодування вкладів громадян до 700 тис. руб. [12].

Основним фактором, що гальмував довіру до фінансового сектора, було неподання повної інформації щодо діяльності центрального банку громадянам. Багато центральних банків різних країн обрали вербальні інтервенції – відносно новий прийом, який є інструментом нетрадиційної монетарної політики і базується на розширеному поданні інформації населенню. Центральні банки Англії та Японії поєднали нетрадиційний інструмент з традиційною монетарною політикою за порадою МВФ, ЄЦБ, що призвело до збільшення довіри населення. Такий досвід пізніше почали практикувати і інші, менш розвинені країни, адже він є досить активним і значно впливає на довіру громадян [5].

Отже, з метою створення передбачуваної поведінки споживачів банківських послуг необхідно забезпечити їх реальною та прозорою інформацією. Після кризи оприлюднення інформації для банків стало необхідним для збереження довіри своїх клієнтів [15].

Багато країн зобов'язувалися гарантувати вклади в банках та інших фінансових установах (кредитні спілки тощо). Наприклад, Австралія брала на себе таку відповідальність на 3 роки, в той час коли Нова Зеландія пропонує державне гарантування на 2 роки [1].

Греція, своєю чергою, для підтримки та нарощення довіри збільшує свою частку у капіталах банків і гарантує повернення вкладів. Балтійські держави також активно намагаються зберегти рівень довіри до центрального банку, при цьому уникнути як можна скоріше кризових наслідків. Яскравим прикладом втрати довіри є Латвія. Адже в період кризи всі країни світу намагалися знизити податкове навантаження задля утримання рівня довіри громадян, в той час у Латвії податки зростали. І саме через це країна зазнала значних збитків і вимушена була брати кредити, відповідно, і рівень довіри у зв'язку з цим впав [12].

Швейцарія надавала фінансову допомогу Латвії під час кризи. Литва ж, на відміну від Латвії, зменшила податковий тягар підприємств малого та середнього бізнесу і населення відповідно, прийнято низку інших податків, які були нестерпними для населення (податок для фермерів) [15].

Дуже гостро у період фінансово-економічної кризи постало питання про захист прав споживачів фінансових послуг. З настанням кризи всі фінансові збереження населення, які знаходилися у фінансових установах, були під загрозою, це значним чином впливало на рівень довіри до фінансового сектора загалом [9].

Всі розвинені країни мали вдаватися до політики захисту прав споживачів. На період фінансової кризи країнами було введено низку нормативно-правових актів

і законів. США було створено «Бюро захисту споживачів у фінансовій сфері» – агентство, яке несе відповідальність за відновлення і підтримання прав споживачів фінансових послуг. Європейським Союзом було прийнято директиву у 2011 році, якою було детально прописано щодо обов'язків фінансових установ надавати якісні послуги, та створити державами спеціальні органи з контролю надання послуг у фінансовій сфері з урахуванням наслідків фінансової кризи. Польща, Болгарія та Латвія мають спеціальні закони у сфері захисту прав споживачів [20].

Центральне місто у системі захисту споживачів у Польщі займає «Управління з питань конкуренції і захисту прав споживачів» (UOKiK), цей орган займається захистом клієнтів бізнесу і систематично проводить моніторинг ринку, в тому числі і банківських послуг, розглядаючи всі скарги клієнтів [21].

Німеччина створила потужну систему захисту прав споживачів, вона відрізняється від інших систем розвинених країн тим, що держава налагодила тісні зв'язки з громадськими організаціями. За допомогою цього країна змогла сформувати розгалужену систему захисту прав споживачів, тобто у кожному регіоні свій певний орган з контролю дотримання норм та законів щодо надання фінансових послуг. Таким чином, у разі порушення прав споживачів, скарги швидше набувають вирішення.

Збереження довіри до фінансового сектора є ключовим елементом політики всіх розвинених країн. Довіру населення неможливо зберегти за рахунок певних недобросовісних дій як з боку фінансових установ, так і діяльності країни. Тож для збереження довіри громадян країни до фінансового сектора більшість розвинених країн провела зміни у нормативно-правових актах щодо збільшення уваги до захисту прав споживачів [20].

Відсоткові ставки Центральних банків у другий половині 2008 року було знижено. Це практикували: Японія, США, Канада, Австралія та Європейський Союз. Наприклад, ЄЦБ саме під час глобальної фінансово-економічної кризи знизив відсоткову ставку до мінімального значення за час свого існування, на 2009 рік вона становила 2 %. Таким чином, позичковий капітал був дешевший і на той час його більше брали, але, незважаючи на таке зниження, ставка Європейського центрального банку, все ж залишалася вищою, ніж у розвинених країнах, таких як: Японія (0,1 %), США (0,25 %), Велика Британія (1,5 %) [4].

Одними з найефективніших стратегій підтримки довіри населення та виходу країни з кризового становища можна вважати стратегії центральних банків: Франції, Ірландії, США, Швеції, Великої Британії. Ці країни змогли поєднати введення нових методів нетрадиційної монетарної політики з традиційною. Так, звісно, рівень довіри на період кризи зменшився у всіх країнах, але різкий підйом помітний у післякризовий період саме в цих країнах за рахунок реалізації антикризової політики, спрямованої на стабілізацію довіри [4]. Більшості країн Європи вдалося залишити на рівні сферу зайнятості, інвестування та навіть покращити фінансову та соціально-побутову сферу [8].

Грунтуючись на результатах дослідження, громадяни беруть до уваги не тільки саму сутність стратегії та опублікованої інформації, а і її виконання з боку уряду та центрального банку. Тож будь-який регулятор повинен

демонструвати населенню практичні показники своєї діяльності, які будуть впливати і на їх рівень дохідності та захищеності, і тільки за цієї умови довіра буде відновлюватися [5].

Приклади розвинених держав показують, що за умови поєднання заходів антикризового управління з підтримки довіри, наслідки фінансової кризи скоріше мають не такий негативний вплив на економіку, як певної країни, так і світу в цілому [12].

Висновок. Недовіра до центрального банку призводить до гальмування розвитку всієї банківської системи та фінансового сектора в цілому. Спад довіри приносить за собою зниження економічних вигід. Таким чином, ефективність і результативність монетарної політики центрального банку та економічної політики держави залежить від рівня довіри громадян, а отже, і їх підтримки щодо антикризової політики [15].

Головними чинниками у відновленні довіри до фінансового сектора є публічність викладення та проголошення інформації про діяльність уряду, центрального банку тощо; запровадження гарантування державою банківських вкладів та кредитів за зобов'язаннями; створення і запровадження системи пільг на період фінансово-економічної кризи; зниження податкового навантаження, як з підприємств малого та середнього бізнесу, так і з самих громадян країни; використання засобів масової інформації для передавання основної інформації про стан рівня економіки та подальші цілі діяльності. Особливу участь у підтримці довіри населення грає держава, адже тільки вона може забезпечити гарантію збереження та повернення коштів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сайти центральних банків. URL: <http://www.bis.org/cbanks.htm>
2. Edelman Trust Barometer 2018: Global Deck. URL: <http://trust.edelman.com/trustdownload/globalresults/>
3. Дзюблук О. Антикризові заходи монетарної політики ФРС США національні особливості і глобальні перспективи. *Українська наука: минуле сучасне, майбутнє*. 2014. № 19. С. 25–30.
4. Антикризова політика в світі та Україні: порівняльна оцінка заходів та економічних ефектів / Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Київ, 2009. 39 с.
5. Козій Н. С. Світовий досвід стабілізації грошового обігу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. № 2. С. 12–13.
6. Стечишин Т. Б., Руда О. Я. Дослідження монетарної політики Європейського центрального банку у контексті глобальних фінансових змін: уроки для України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 6–12.
7. Шамборовський Г. О. Досвід антикризового регулювання у розвинутих країнах світу. *Економічний простір*. 2016. № 105. С. 50–55.
8. Звіт Європейської комісії. URL: https://ec.europa.eu/internal_market/economic_analysis/docs/financial_integration_report
9. Коваленко Д. І. Організація антикризового управління в банківському секторі економіки. *Економічний вісник університету*. 2013. №20/2. С. 289–293.

10. Кризові явища в Єврозоні та їх вплив на політичні трансформації ЄС: Аналітична записка. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/772/>

11. Європейська комісія «Євробарометр». URL: <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm>

12. Барановський О. Антикризові заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн. *Експрес-аналіз*. 2009. № 4. С. 9–16.

13. Буряк О. Основні рушійні сили банківської кризи 2008–2009 рр. *Ефективність державного управління*. 2015. № 42. С. 297–300.

14. Турчин Л. Є. Проблеми довіри до банківської системи у післякризовий період. *Інвестиції: практика і досвід*. 2013. № 1. С. 83–85.

15. Степаненко А. І. Довіра до банків і засоби її забезпечення // Банківська система в умовах глобалізації фінансових ринків : матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (14–15 жовт., 2010 р.). *Економіка та держава*. 2010. № 12. С. 202–204. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2010/62.pdf

16. Успішна політика іноземних країн у стабілізації фінансової сфери. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28948.pdf>

17. Крисюк Л. М., Куликов Д. В., Чебанова А. І. Аналіз економічної стратегії розвитку Японії. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 170–172.

18. Базадзе К. М. Відновлення довіри до банківської системи: міф чи реальність. *Фінансовий простір*. 2015. № 1. С. 18–19.

19. Буряк О. Банківська система Німеччини та особливості державного регулювання банківської кризи 2008–2010 рр. *Демократичне врядування*. 2017. № 15. С. 3–4.

20. Пritульська Н., Лига А. Система захисту прав споживачів: досвід ЄС. *Держава та Економіка*. 2018. № 3. С. 25–34.

21. Пацера М. Захист прав споживачів фінансових послуг: виклики для України. *Вісник НБУ*. 2013. № 4. С. 62–64.

REFERENCES

Antykryzova polityka v sviti ta Ukraini: porivnialna otsinka zakhodiv ta ekonomichnykh efektiv [Anti-crisis Policy in the World and Ukraine: A Comparative Assessment of Measures and Economic Effects]. Kyiv: Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii, 2009.

Baranovskiy, O. "Antykryzovi zakhody uriadiv i tsentralnykh bankiv zarubizhnykh krain" [Anti-crisis Measures of Governments and Central Banks of Foreign Countries]. *Ekspres-analiz*, no. 4 (2009): 9-16.

Bazadze, K. M. "Vidnovlennia doviry do bankivskoi systemy: mif chy realist" [Restoring Confidence in the Banking System: Myth or Reality]. *Finansovy prostir*, no. 1 (2015): 18-19.

Buriak, O. "Bankivska systema Nimechchyny ta osoblyvosti derzhavnogo rehulivannia bankivskoi kryzy 2008-2010 rr." [The Banking System of Germany and Features of State Regulation of the Banking Crisis of 2008-2010]. *Demokratychnye vriaduvannia*, no. 15 (2017): 3-4.

Buriak, O. "Osnovni rushiini syly bankivskoi kryzy 2008-2009 rr." [The Main Driving Forces of the Banking Crisis of 2008-2009]. *Efektivnist derzhavnogo upravlinnia*, no. 42 (2015): 297-300.

Dziubliuk, O. "Antykryzovi zakhody monetarnoi polityky FRS SShA natsionalni osoblyvosti i hlobalni perspektyvy" [Anti-crisis Measures of Monetary Policy of the US Federal Reserve National Features and Global Perspectives]. *Ukrainska nauka: mynule suchasne, maibutnie*, no. 19 (2014): 25-30.

"Edelman Trust Barometer 2018: Global Deck". <http://trust.edelman.com/trustdownload/globalresults/>

"Kryzovi iavyscha v Yevrozoni ta yikh vplyv na politychni transformatsii YeS: Analitichna zapyska" [Crisis Phenomena in the Eurozone and Their Impact on EU Political Transformations: An Analytical Note]. <http://old2.niss.gov.ua/articles/772/>

Kovalenko, D. I. "Orhanizatsiia antykryzovoho upravlinnia v bankivskomu sektori ekonomiky" [Organization of Anti-crisis Management in the Banking Sector of the Economy]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*, no. 20\2 (2013): 289-293.

Kozii, N. S. "Svitovy dosvid stabilizatsii hroshovoho obihu" [World Experience in Stabilizing Money Circulation]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, no. 2 (2016): 12-13.

Krysiuk, L. M., Kulykov, D. V., and Chebanova, A. I. "Analiz ekonomichnoi stratehii rozvytku Yaponii" [Analysis of Japan's Economic Development Strategy]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 8 (2017): 170-172.

Patsera, M. "Zakhyst prav spozhyvachiv finansovykh posluh: vyklyky dlia Ukrainy" [Protecting the Rights of Consumers of Financial Services: Challenges for Ukraine]. *Visnyk NBU*, no. 4 (2013): 62-64.

Prytulska, N., and Lyha, A. "Systema zakhystu prav spozhyvachiv: dosvid YeS" [Consumer Protection System: EU Experience]. *Derzhava ta Ekonomika*, no. 3 (2018): 25-34.

Saity tsentralnykh bankiv. <http://www.bis.org/cbanks.htm>

Shamborovskiy, H. O. "Dosvid antykryzovoho rehulivannia u rozvynutykh krainakh svitu" [Experience of Anti-crisis Regulation in Developed Countries]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 105 (2016): 50-55.

Stechyshyn, T. B., and Ruda, O. Ya. "Doslidzhennia monetarnoi polityky Yevropeiskoho tsentralnoho banku u konteksti hlobalnykh finansovykh zmin: uroky dlia Ukrainy" [A Study of the Monetary Policy of the European Central Bank in the Context of Global Financial Change: Lessons for Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 9 (2017): 6-12.

Stepanenko, A. I. "Dovira do bankiv i zasoby yii zabezpechennia" [Trust in Banks and Means of Securing It]. *Bankivska systema v umovakh hlobalizatsii finansovykh rynkiv. Ekonomika ta derzhava*. 2010. http://www.economy.in.ua/pdf/12_2010/62.pdf

Turchyn, L. Ye. "Problemy doviry do bankivskoi systemy u pislakryzovyi period" [Problems of Trust in the Banking System in the Post-crisis Period]. *Investytsii: praktyka i dosvid*, no. 1 (2013): 83-85.

"Uspishna polityka inozemnykh krain u stabilizatsii finansovoi sfery" [Successful Foreign Policy in Stabilizing the Financial Sector]. <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28948.pdf>

Yevropeiska komisiia «Yevrobarometr». <https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm>

"Zvit Yevropeiskoi komisii" [Report of the European Commission]. https://ec.europa.eu/internal_market/economic_analysis/docs/financial_integration_repor

Стаття надійшла до редакції 17.05.2020 р.